

Citovaná literatura

Émile Durkheim – De la division du travail social (1930), texte 416 str., Quadrige / Presses Universitaires de France – PUF, Paris 1986, ISBN 2-13-039699-2

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/division_du_travail/division_travail_1.pdf

Émile Durkheim – Společenská dělba práce, přeložila Pavla Doležalová, 376 str., Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2004, ISBN 80-7325-041-1

Émile Durkheim – Les règles de la méthode sociologique (1894), texte 160 str., Quadrige, Presses Universitaires de France – PUF, Paris, 2002, ISBN-10: 2130529828, ISBN-13: 978-2130529828; viz také:

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/regles_methode/durkheim_regles_methode.pdf

Durkheim, Émile – Pravidla sociologické metody, 174 str., Vysoká škola politická ÚV KSČ, Katedra marxistické sociologie, Praha 1969

Émile Durkheim – Le suicide: Étude de sociologie (1930), texte 463 str., Quadrige / Presses Universitaires de France – PUF, Paris 1990, ISBN 2-13-043033-3

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/suicide/suicide.html

Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie. Paris: Les Presses universitaires de France, 1968, cinquième édition, 647 pages. Collection: Bibliothèque de philosophie contemporaine; viz také:

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/formes_vie_religieuse/formes_vie_religieuse.html

Durkheim, Émile – Elementární formy náboženského života : systém totemismu v Austrálii, 491 str., přeložila Pavla Sadílková, OIKOYMENH, Praha, 2002

Émile Durkheim – La science sociale et l' action, 335 str., Presses Universitaires de France – PUF, Paris (1970) 1987, ISBN 2-13-040147-3

Citované texty:

L'individualisme et les intellectuels – článek, původně otištěný v Revue bleue 2.7. 1898 jako reakce na článek Ferdinanda Brunetièra z 15.3., (Durkheimův text na str. 261-278)

L'avenir de la religion (18 janvier 1914) – přednáška, proslovena na «Union de libre penseurs et de libres croyants pour la Culture morale» (str. 305-313)

Émile Durkheim – Textes: 2. religion, morale, anomie, 507 str., Les Éditions de Minuit, Paris, 1976, ISBN 2-7073-0075-6

Citované diskuse:

Remarques sur l'évolution religieuse et son étude (1914), Durkheim odpovídá na 4 otázky na «Union de libre penseurs et de libres croyants pour la Culture morale» (str. 146-148)

Débat sur les conséquences religieuses de la séparation des églises et de l'état (1905), která proběhla ve «l'Union de la vérité» (str. 165-169)

Débat sur le fondement, religieux ou laïque, à donner à la morale (1909) – Extrait de Bulletin de la Société française de philosophie, 9 (str. 355-368)

Lettre à Xavier Léon, 2 Octobre 1914, Ghétary; (str. 471-473)

Émile Durkheim – Textes: 3. fonctions sociales et institutions, 576 str., Les Éditions de Minuit, Paris, 1976, ISBN 2-7073-0076-4

Citovaný příspěvek:

L'enseignement philosophique et l'agrégation de philosophie (1895) – Extrait de la Revue philosophique (str. 403-434)

Émile Durkheim – Le socialisme, 271 str., Presses Universitaires de France, Paris 1971

Émile Durkheim, Ernest Denis – Qui a voulu la guerre? Les origines de la guerre d'après les documents diplomatiques, Préface de Michel Dion, 67 str., Éditions Kimé, Paris, 1996, ISBN 2-84174-053-6

Emile Durkheim: His Life and Work (1858-1917) [Excerpt from Robert Alun Jones. Emile Durkheim: An Introduction to Four

Major Works. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc., 1986.
Pp. 12-23.] <http://durkheim.uchicago.edu/Biography.html>

The Cambridge Companion to Durkheim, Edited by Jeffrey C. Alexander and Philip Smith, Cambridge University Press, 2005, ISBN 0-521-00151-X paperback (ISBN 0-521-80672-0 hardback)

Citované příspěvky:

Marcel Fournier – Durkheim's life and context: something new about Durkheim? (str. 41-69)

Jeffrey C. Alexander – The inner development of Durkheim's sociological theory: from early writings to maturity (str. 136-159)

Doyle Paul Johnson – Sociological Theory: Classical Founders and Contemporary Perspectives, 597 str., John Wiley & Sons, New York – Chichester – Brisbane – Toronto, 1981, ISBN 0-471-02915-7

(zejména kapitola II,5 Emile Durkheim: Establishing Sociology as a Science of Social Integration – str. 160-201)

韓愈 諫迎佛骨表 <http://www3.telus.net/arts/prose/bone.html>

Text 論佛骨表 – Memorandum o Buddhově kosti

Ernest Renan – La réforme intellectuelle et morale, 374 str., Michel Lévy Frères, Éditeurs, Paris, 1875

Michel Bertrand – Církev-stát-společnost: Vztahy mezi církví a společnostmi (Pražská přednáška); v: Evangelický týdeník – Kostnické jiskry 13/1999 (14. dubna), ročník 84, str. 1

Eric Cahm – Politics and Society in Contemporary France (1789-1971): A Documentary History, George G. Harrap & Co. Ltd, London, 1972, ISBN 0-245- 50328-5

Tato publikace cituje francouzský Journal officiel (11 décembre 1905) – viz níže

Eric Voegelin – Vzpomínky na život a filosofii, k vydání připravil Ellis Sandoz, přel. Tomáš Suchomel, CDK, Brno, 1998, ISBN 80-85959-40-2

John King Fairbank – China: A New History, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts (– London, England), 1992, ISBN 0-674-11670-4

Oldřich Král – Čínská filosofie: Pohled z dějin, Maxima, Lásenice, 2005, 377 str., ISBN 80-901333-8-X

Max Weber – Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, 579 str., Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1922; citované stati:

Methodische Grundlagen der Soziologie – str. 503-523

Wissenschaft als Beruf – str 524-555

obě stati přeloženy do češtiny jako „Základní sociologické pojmy“ a „Věda jako povolání“ ve svazku: Max Weber – Metodologie, sociologie a politika, 356 str., přeložil Miloš Havelka, □□□□□□□□□□, Praha 1998, ISBN 80-86005-48-8

Max Weber – Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie I, 573 str., Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1922

Paul Johnson – Dějiny židovského národa, přeložili Věra a Jan Lamperovi, 591 str. Praha: Rozmluvy, Panorama, 1995. ISBN 80-85336-31-6

Paul Johnson – Dějiny dvacátého století, přeložil Jan Čulík, 847 str., Rozmluvy-Leda, Praha-Voznice, 2008, ISBN 978-80-85336-47-4 (Rozmluvy), ISBN 978-80-7335-145-8 (Leda)

Bertrand Russell – The History of Western Philosophy, 835 str. textu

<http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/History%20of%20Western%20Philosophy.pdf>

Václav Pavlíček – O české státnosti: Úvahy a polemiky – 3. Demokratický a laický stát, 544 str.; Nakladatelství Karolinum UK, ISBN 978-80-246-1642-1; citované stati:

28. říjen a česká státní idea – str. 27-31
Dezintegrace a integrace v postsocialistických zemích – str.
234-244
Znovu k institutu milosti – str. 314-320

Václav Havel: "Politika a svědomí": Esej, Určeno k udělení
čestného doktorátu Univerzity v Toulouse-LeMirail 14. května
1984. V zastoupení přednesl Tom Stoppard, Praha, únor 1984,
<http://vaclavhavel.cz/index.php?sec=2&id=5>

Luce Irigaray – Entre Orient et Occident: De la singularité à la
communauté, Bernard Grasset, Paris, 1999, ISBN 2-246-
58121-4

Neil Douglas-Klotz – Skryté evangelium: Dešifrování
duchovního poselství aramejského Ježíše, 208 str. DharmaGaia,
Praha, 2009, ISBN 978-80-86685-97-7

Hajime Nakamura – Ways of Thinking of Eastern Peoples:
India, China, Tibet, Japan, 732 str., Revised English
Translation, Edited by Philip P. Wiener, East-West Center Press,
Honolulu, Hawaii, 1969, ISBN 0-8248-0078-8

Mohamed Saad Katatni – 'Not a religious party': What does the
Muslim Brotherhood want for Egypt's future? Talk to Al Jazeera,
rozhovor publicisty jménem Mike Hanna s generálním
tajemníkem egyptského Muslimského bratrstva 27. listopadu
2011 pro TV stanici Al-Džazíra
[http://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2011/11/
2011112694418337373.html](http://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2011/11/2011112694418337373.html)

TV seriál: The Arab Awakening (a další pořady) na stanici Al
Jazeera
[http://www.aljazeera.com/programmes/general/2011/04/2011
4483425914466.html](http://www.aljazeera.com/programmes/general/2011/04/20114483425914466.html)

Odkazy a citace

Sociolog realista

Od svého profesora na École Normale, filosofa Emila Boutroux, se Emile Durkheim naučil rozeznávat a rozlišovat různé úrovně skutečnosti a sám je aplikoval na společenskou realitu.

Složitější úrovně mohou vykazovat takové vlastnosti, které jednodušší úrovně nevykazují ani je nedokážou vysvětlit.

Doyle Paul Johnson - Sociological theory, str. 164-165 aj., viz i níže

Složitější úrovně mohou vykazovat takové vlastnosti, které jednodušší úrovně nevykazují ani je nedokážou vysvětlit. Celek tak bývá něčím víc než souhrnem jeho částí a společnost není jen souhrnem jednotlivců. Sociální fakta se nedají odvodit od fakt čistě individuálních či psychologických. Fungují nezávisle na jednotlivci, vykonávají na něj nátlak a jsou obecná a rozšířená napříč společností. Jejich vzájemnou závislostí se zabývá sociologie.

Émile Durkheim – Les règles de la méthode sociologique VI, 2 – str. 3-14, citace str. 11-13:

Nous arrivons donc à nous représenter, d'une manière précise, le domaine de la sociologie. Il ne comprend qu'un groupe déterminé de phénomènes. Un fait social se reconnaît au pouvoir de coercition externe qu'il exerce ou est susceptible d'exercer sur les individus ; et la présence de ce pouvoir se reconnaît à son tour soit à l'existence de quelque sanction déterminée, soit à la résistance que le fait oppose à toute entreprise individuelle qui tend à lui faire violence. Cependant, or, peut le définir aussi par la diffusion qu'il présente à l'intérieur du groupe, pourvu que, suivant les remarques précédentes, on ait soin d'ajouter comme seconde et essentielle caractéristique qu'il existe indépendamment des formes individuelles qu'il prend en se diffusant. Ce dernier critère est même, dans certains cas, plus facile à appliquer que le précédent. En effet, la contrainte est aisée à constater quand elle se traduit au dehors par quelque réaction directe de la société, comme c'est le cas pour le droit, la morale, les croyances, les usages, les modes même. Mais quand elle n'est qu'indirecte, comme celle qu'exerce une organisation économique, elle ne se laisse pas toujours aussi bien apercevoir. La généralité combinée avec l'objectivité peuvent alors être plus faciles à établir. D'ailleurs, cette seconde

définition n'est qu'une autre forme de la première ; car si une manière de se conduire, qui existe extérieurement aux consciences individuelles, se généralise, ce ne peut être qu'en s'imposant.

Cependant, on pourrait se demander si cette définition est complète. En effet, les faits qui nous en ont fourni la base sont tous des manières de faire ; ils sont d'ordre physiologique. Or il y a aussi des manières d'être collectives, c'est-à-dire des faits sociaux d'ordre anatomique ou morphologique. La sociologie ne peut se désintéresser de ce qui concerne le substrat de la vie collective. Pourtant, le nombre et la nature des parties élémentaires dont est composée la société, la manière dont elles sont disposées, le degré de coalescence où elles sont parvenues, la distribution de la population sur la surface du territoire, le nombre et la nature des voies de communication, la forme des habitations, etc., ne paraissent pas, à un premier examen, pouvoir se ramener à des façons d'agir ou de sentir ou de penser. Mais, tout d'abord, ces divers phénomènes présentent la même caractéristique qui nous a servi à définir les autres. Ces manières d'être s'imposent à l'individu tout comme les manières de faire dont nous avons parlé. ...

Durkheim chce každému dopřát kromě řádu i vyšší míru svobody, ale neustále počítá s tím, že společnost ovlivňuje a modeluje jednotlivce víc než on ji. Nesčetná pouta s blízkými lidmi sebenezávislejší představitel Západu naráz rozetnout nemůže a často ani nechce.

Na řád ve společnosti i v životech lidí kladl Durkheim (a mnozí další) ve své době větší váhu, než tato doba, která akcentuje větší měrou (jen) „lidská práva“

Émile Durkheim – De la division du travail social, str. 341-342

Il ne faut donc pas, avec M. Spencer, présenter la vie sociale comme une simple résultante des natures individuelles, puisque, au contraire, c'est plutôt celles-ci qui résultent de celle-là. Les faits sociaux ne sont pas le simple développement des faits psychiques, mais les seconds ne sont en grande partie que le prolongement des premiers à l'intérieur des consciences. Cette proposition est fort importante, car le point de vue contraire expose à chaque instant le sociologue à prendre la cause pour l'effet, et réciproquement. Par exemple, si, comme il est arrivé souvent, on voit dans l'organisation de la famille

l'expression logiquement nécessaire de sentiments humains inhérents à toute conscience, on renverse l'ordre réel des faits ; tout au contraire, c'est l'organisation sociale des rapports de parenté qui a déterminé les sentiments respectifs des parents et des enfants. Ceux-ci eussent été tout autres si la structure sociale avait été différente, et la preuve, c'est qu'en effet l'amour paternel est inconnu dans une multitude de sociétés. On pourrait citer bien d'autres exemples de la même erreur. Sans doute, c'est une vérité évidente qu'il n'y a rien dans la vie sociale qui ne soit dans les consciences individuelles ; seulement, presque tout ce qui se trouve dans ces dernières vient de la société. La majeure partie de nos états de conscience ne se seraient pas produits chez des êtres isolés et se seraient produits tout autrement chez des êtres groupés d'une autre manière. Ils dérivent donc, non de la nature psychologique de l'homme en général, mais de la façon dont les hommes une fois associés s'affectent mutuellement, suivant qu'ils sont plus ou moins nombreux, plus ou moins rapprochés. Produits de la vie en groupe, c'est la nature du groupe qui seule les peut expliquer.

Durkheimova navýsost realistická teorie o svébytnosti a neodvoditelnosti celospolečenských procesů z vědomých záměrů jednotlivce kontrastuje s „nominalistickou pozicí“ jeho německého současníka Maxe Webera.

Doyle Paul Johnson – Sociological Theory, str. 209-210 – delší pasáž o rozdílech pozic Durkheima a Webera: výrazem „social realism“ označuje onen historik sociologie Johnson (a nejen on) Durkheimovu a výrazem „nominalist position“ Weberovu perspektivu.

Ten chtěl nejen lidské jednání, ale i společenské procesy a instituce až příliš horlivě vysvětlovat subjektivním smyslem jednajícího.

Max Weber – Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, str. 503:

Methodische Grundlagen der Soziologie

Soziologie (im hier verstandenen Sinn dieses sehr vieldeutig gebrauchten Wortes) soll heißen: eine Wissenschaft, welche soziales Handeln deutend verstehen und dadurch in seinem Ablauf und seinen Wirkungen ursächlich erklären will.

»Handeln« soll dabei ein menschliches Verhalten (einerlei ob äußeres oder innerliches Tun, Unterlassen oder Dulden) heißen, wenn und insofern als der oder die Handelnden mit ihm einen subjektiven Sinn verbinden. »Soziales« Handeln aber soll ein solches Handeln heißen, welches seinem von dem oder den Handelnden gemeinten Sinn nach auf das Verhalten anderer bezogen wird und daran in seinem Ablauf orientiert ist.

1. »Sinn« ist hier entweder a) der tatsächlich □. in einem historisch gegebenen Fall von einem Handelnden oder □. durchschnittlich und annähernd in einer gegebenen Masse von Fällen von den Handelnden oder b) in einem begrifflich konstruierten reinen Typus von dem oder den als Typus gedachten Handelnden subjektiv gemeinte Sinn. Nicht etwa irgendein objektiv »richtiger« oder ein metaphysisch ergründeter »wahrer« Sinn. Darin liegt der Unterschied der empirischen Wissenschaften vom Handeln: der Soziologie und der Geschichte, gegenüber allen dogmatischen: Jurisprudenz, Logik, Ethik, Aesthetik, welche an ihren Objekten den »richtigen«, »gültigen«, Sinn erforschen wollen.

(česky: Max Weber – Metodologie, sociologie a politika, str. 136)

Dobrymi argumenty proti Weberově tezi, že ideální kapitalistické přístupy vznikaly a rozvíjely se především v prostředí protestantském a to nejlépe kalvinistickém či puritánském (které si Weber příliš těsně odvozoval ze subjektivního smyslu ideálních typů představitelů těchto duchovních směrů), jsou odkazy na sofistifikovaný kapitalismus, vznikající v katolických městech Itálie, Belgie aj. 14. století a později – a také v prostředí diasporních Židů. Britský historik Paul Johnson porůznu ve svých Dějinách židovského národa (IV: Ghetto – na str. 241-245) dobře argumentuje výslovně proti koncepci Maxe Webera. Max Weber jistě nevystihl uspokojivě ani všechny přínosy konfuciánství k rozvoji kapitalismu, ale je zde třeba připomenout, že jeho potenciál do budoucna neodepisoval – viz větu z Max Weber – Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie I, str. 535:

Der Chinese würde, aller Voraussicht nach, ebenso fähig, vermutlich noch fähiger sein als der Japaner, sich den technisch und ökonomisch im neuzeitlichen Kulturgebiet zur Vollentwicklung gelangten Kapitalismus anzueignen.

Durkheim spíše než texty a psychologii jednotlivce sledoval pečlivě, průběžně a dlouhodobě události, statistiky a údaje o společnosti.

O čemž svědčí celý jeho život a dílo, výslovně dále:

Émile Durkheim – Les règles de la méthode sociologique VI, 2 – str. 133-134:

... Au contraire, la vie sociale est une suite ininterrompue de transformations, parallèles à d'autres transformations dans les conditions de l'existence collective ; et nous n'avons pas seulement à notre disposition celles qui se rapportent à une époque récente, mais un grand nombre de celles par lesquelles ont passé les peuples disparus sont parvenues jusqu'à nous. Malgré ses lacunes, l'histoire de l'humanité est autrement claire et complète que celle des espèces animales. De plus, il existe une multitude de phénomènes sociaux qui se produisent dans toute l'étendue de la société, mais qui prennent des formes diverses selon les régions, les professions, les confessions, etc. Tels sont, par exemple, le crime, le suicide, la natalité, la nuptialité, l'épargne, etc. De la diversité de ces milieux spéciaux résultent, pour chacun de ces ordres de faits, de nouvelles séries de variations, en dehors de celles que produit l'évolution historique. Si donc le sociologue ne peut pas employer avec une égale efficacité tous les procédés de la recherche expérimentale, l'unique méthode, dont il doit presque se servir à l'exclusion des autres, peut, dans ses mains, être très féconde, car il a, pour la mettre en oeuvre, d'incomparables ressources.

Mais elle ne produit les résultats qu'elle comporte que si elle est pratiquée avec rigueur. On ne prouve rien quand, comme il arrive si souvent, on se contente de faire voir par des exemples plus ou moins nombreux que, dans des cas épars, les faits ont varié comme le veut l'hypothèse. De ces concordances sporadiques et fragmentaires, on ne peut tirer aucune conclusion générale. Illustrer une idée n'est pas la démontrer. Ce qu'il faut, c'est comparer non des variations isolées, mais des séries de variations, régulièrement constituées, dont les termes se relient les uns aux autres par une gradation aussi continue que possible, et qui, de plus, soient d'une suffisante étendue. Car les variations d'un phénomène ne permettent d'en induire la loi que si elles expriment clairement la manière dont il se développe dans des circonstances données. Or, pour cela,

il faut qu'il y ait entre elles la même suite qu'entre les moments divers d'une même évolution naturelle, et, en outre, que cette évolution qu'elles figurent soit assez prolongée pour que le sens n'en soit pas douteux.

Hodný strýček Rašíd Ghanúší

Jedním z ústředních sociálních fakt je sociální solidarita. Ta se dá plně poznat až podle svých účinků.

Émile Durkheim – De la division du travail social, str. 31:
L'étude de la solidarité relève donc de la sociologie. C'est un fait social que l'on ne peut bien connaître que par l'intermédiaire de ses effets sociaux.

V tradičních společnostech jednotlivci provozují zhruba tutéž práci a jejich individualita nebývá plně vyvinutá. Lidé musejí vyznávat jednu víru, projevovat stejné city, žít a nechat se posuzovat podle zhruba stejných norem. Obvykle jim to ani moc nevadí, neboť nemají rozvinuté povědomí o jiných životních možnostech. Nejvýraznějším znakem této „mechanické solidarity“ bývá síla a rozsah až drakonicky represivních zákonů, které považují za zločin jakékoli chování, ohrožující kolektivní (s)vědomí. Tresty tam dávají průchod morálnímu rozhořčení nad nekonformním jednáním, o němž členové společnosti věří, že narušuje samotné její základy.

Dojde-li k rozvoji dělby práce, pak již mechanická solidarita fungování společnosti brzdí. S odpovídajícím vzrůstem vzájemné závislosti dochází k rozvoji „solidarity organické“: odborným a hůře nahraditelným pracovníkům je (naštěstí) nezbytné dopřát více svobody, svéráznosti, individuality. Tresty jsou pak vyměřovány úměrněji k činu: mají jen napravovat nebo chránit zájmy poškozené strany i obecný blahobyt a především vztahů mezi již osobitějšími členy společnosti udržovat.
ústřední téma celé knihy Émile Durkheim – De la division du travail social, cituji ze závěru díla – str. 404-406:

On a dit avec raison que la morale, - et par là il faut entendre non seulement les doctrines, mais les moeurs, - traversait une crise redoutable. Ce qui précède peut nous aider à comprendre la nature et les causes de cet état maladif. Des changements profonds se sont produits, et en très peu de temps, dans la structure de nos sociétés ; elles se sont affranchies du type segmentaire avec une rapidité et dans des

proportions dont on ne trouve pas un autre exemple dans l'histoire. Par suite, la morale qui correspond à ce type social a régressé, mais sans que l'autre se développât assez vite pour remplir le terrain que la première laissait vide dans nos consciences. Notre foi s'est troublée ; la tradition a perdu de son empire ; le jugement individuel s'est éman-cipé du jugement collectif. Mais, d'un autre côté, les fonctions qui se sont dissociées au cours de la tourmente n'ont pas eu le temps de s'ajuster les unes aux autres, la vie nouvelle qui s'est dégagée comme tout d'un coup n'a pas pu s'organiser complètement, et surtout ne s'est pas organisée de façon à satisfaire le besoin de justice qui s'est éveillé plus ardent dans nos coeurs. S'il en est ainsi, le remède au mal n'est pas de chercher à ressusciter quand même des traditions et des pratiques qui, ne répondant plus aux conditions présentes de l'état social, ne pourraient vivre que d'une vie artificielle et apparente. Ce qu'il faut, c'est faire cesser cette anomie, c'est trouver les moyens de faire concourir harmoniquement ces organes qui se heurtent encore en des mouvements discordants, c'est introduire dans leurs rapports plus de justice en atténuant de plus en plus ces inégalités extérieures qui sont la source du mal. Notre malaise n'est donc pas, comme on semble parfois le croire, d'ordre intellectuel ; il tient à des causes plus profondes. Nous ne souffrons pas parce que nous ne savons plus sur quelle notion théorique appuyer la morale que nous pratiquions jusqu'ici ; mais parce que, dans certaines de ses parties, cette morale est irrémédiablement ébranlée, et que celle qui nous est nécessaire est seulement en train de se former. Notre anxiété ne vient pas de ce que la critique des savants a ruiné l'explication traditionnelle qu'on nous donnait de nos devoirs et, par conséquent, ce n'est pas un nouveau système philosophique qui pourra jamais la dissiper ; mais c'est que, certains de ces devoirs n'étant plus fondés dans la réalité des choses, il en est résulté un relâchement qui ne pourra prendre fin qu'à mesure qu'une discipline nouvelle s'établira et se consolidera. En un mot, notre premier devoir actuellement est de nous faire une morale. Une telle oeuvre ne saurait s'improviser dans le silence du cabinet ; elle ne peut s'élever que d'elle-même, peu à peu, sous la pression des causes internes qui la rendent nécessaire. Mais ce à quoi la réflexion

peut et doit servir, c'est à marquer le but qu'il faut atteindre. C'est ce que nous avons essayé de faire.

... (s)vědomí. ...

francouzské conscience může znamenat vědomí i svědomí

Durkheim rozlišoval mezi egoismem a individualismem, jež si cenil a přičítal mu i významnou roli při obraně lidské důstojnosti.

Émile Durkheim – Individualism et intellectuels, celý článek na str. 261-278, viz zvláště str. 264-265:

Nous voilà bien loin de cette apothéose du bien-être et de l'intérêt privés, de ce culte égoïste du moi qu'on a pu justement reprocher à l'individualisme utilitaire. Tout au contraire, d'après ces moralistes, le devoir consiste à détourner nos regards de ce qui nous concerne personnellement, de tout ce qui tient à notre individualité empirique, pour rechercher uniquement ce que réclame notre condition d'homme, telle qu'elle nous est commune avec tous nos semblables. Cet idéal dépasse même tellement le niveau des fins utilitaires qu'il apparaît aux consciences qui y aspirent comme tout empreint de religiosité. Cette personne humaine, dont la définition est comme la pierre de touche d'après laquelle le bien se doit distinguer du mal, est considérée comme sacrée, au sens rituel du mot pour ainsi dire. Elle a quelque chose de cette majesté transcendante que les Églises de tous les temps prêtent à leurs Dieux ; on la conçoit comme investie de cette propriété mystérieuse qui fait le vide autour des choses saintes, qui les soustrait aux contacts vulgaires et les retire de la circulation commune. Et c'est précisément de là que vient le respect dont elle est l'objet. Quiconque attente à une vie d'homme, à la liberté d'un homme, à l'honneur d'un homme, nous inspire un sentiment d'horreur, de tout point analogue à celui qu'éprouve le croyant qui voit profaner son idole. Une telle morale n'est donc pas simplement une discipline hygiénique ou une sage économie de l'existence ; c'est une religion dont l'homme est, à la fois, le fidèle et le Dieu.

Mais cette religion est individualiste, puisqu'elle a l'homme pour objet, et que l'homme est un individu, par définition. Même il n'est pas de système dont l'individualisme soit plus intransigeant. Nulle part, les droits de l'individu ne sont

affirmés avec plus d'énergie, puisque l'individu y est mis au rang des choses sacro-saintes ; nulle part, il n'est plus jalousement protégé contre les empiétements du dehors, d'où qu'ils viennent. La doctrine de l'utile peut facilement accepter toute sorte de compromissions, sans mentir à son axiome fondamental ; elle peut admettre que les libertés individuelles soient suspendues toutes les fois que l'intérêt du plus grand nombre exige ce sacrifice. Mais il n'y a pas de composition possible avec un principe qui est ainsi mis en dehors et au-dessus de tous les intérêts temporels. Il n'y a pas de raison d'État qui puisse excuser un attentat contre la personne quand les droits de la personne sont au-dessus de l'État.

Věřil, že individualismus je slučitelný nejen s (organickou) solidaritou, ale i – v protikladu k Nietzscheovi – s rovností příležitostí pro každého.

Marcel Fournier – Durkheim 's life and context: something new about Durkheim?, str. 52-55

Émile Durkheim – Individualism et intellectuels, celý článek na str. 261-278, viz zvláště str. 276-277:

La liberté de penser, la liberté d'écrire, la liberté de voter furent donc mises par eux au rang des premiers biens qu'il fallait conquérir, et cette émancipation était certainement la condition nécessaire de tous les progrès ultérieurs. Seulement, emportés par les ardeurs de la lutte, tout entiers au but qu'ils poursuivaient, ils finirent par ne plus rien voir au-delà et par ériger en une sorte de fin dernière ce terme prochain de leurs efforts. Or la liberté politique est un moyen, non une fin ; elle n'a de prix que par la manière dont elle est mise en usage ; si elle ne sert pas à quelque chose qui la dépasse, elle n'est pas seulement inutile ; elle devient dangereuse. Arme de combat, si ceux qui la manient ne savent pas l'employer dans des luttes fécondes, ils ne tardent pas à la tourner contre eux-mêmes.

Et c'est justement pour cette raison qu'elle est aujourd'hui tombée dans un certain discrédit. Les hommes de ma génération se rappellent quel fut notre enthousiasme quand, il y a une vingtaine d'années, nous vîmes enfin tomber les dernières barrières qui contenaient nos impatiences. Mais hélas ! le désenchantement vint vite ; car il fallut bientôt s'avouer qu'on ne savait pas quoi faire de cette liberté si laborieusement conquise. Ceux à qui nous la devons ne s'en servirent que pour

s'entredéchirer les uns les autres. Et c'est dès ce moment qu'on sentit se lever sur le pays ce vent de tristesse et de découragement, qui devint plus fort de jour en jour et qui devait finir par abattre les courages les moins résistants.

Ainsi, nous ne pouvons nous en tenir à cet idéal négatif. Il faut dépasser les résultats acquis, ne serait-ce que pour les conserver. Si nous n'apprenons pas enfin à mettre en oeuvre les moyens d'action que nous avons entre les mains, il est inévitable qu'ils se déprécient. Usons donc de nos libertés pour chercher ce qu'il faut faire et pour le faire, pour adoucir le fonctionnement de la machine sociale, si rude encore aux individus, pour mettre à leur porte tous les moyens possibles de développer leurs facultés sans obstacles, pour travailler enfin faire une réalité du fameux précepte : À chacun selon ses oeuvres ! Reconnaissons même que, d'une manière générale, la liberté est un instrument délicat dont le maniement doit s'apprendre et exerçons-y nos enfants ; toute l'éducation morale devrait être orientée dans ce but. On voit que la matière ne risque pas de manquer à notre activité. Seulement, s'il est certain qu'il nous faudra désormais nous proposer des fins nouvelles au-delà de celles qui sont atteintes, il serait insensé de renoncer aux secondes pour mieux poursuivre les premières : car les progrès nécessaires ne sont possibles que grâce aux progrès effectués. Il s'agit de compléter, d'étendre, d'organiser l'individualisme, non de le restreindre et de le combattre. Il s'agit d'utiliser la réflexion, non de lui imposer silence. Elle seule peut nous aider à sortir des difficultés présentes ; nous ne voyons pas ce qui peut en tenir lieu. Ce n'est pourtant pas en méditant la Politique tirée de l'Écriture sainte que nous trouverons jamais les moyens d'organiser la vie économique et d'introduire plus de justice dans les relations contractuelles !

Velká část Nietzscheova díla je prostoupena proklamacími nebo výlevy, snižujícími druhé lidi (třebas Der Antichrist 57). Pěkný rozbor zlé vůle i lidské malosti a ubohosti tohoto stále uctívaného inspirátora nacismu učinil anglický filosof Bertrand Russell ve svých Dějinách filosofie – The History of Western Philosophy, str. 760-773

Nietzsche často obdivuje bezohledné intrikány a tyrany, kteří mnohým lidem nedávají příležitost volby vůbec žádnou.

S růstem organické solidarity, tvrdil Durkheim, se pak dá předepisovat stále méně konkrétních pravidel pro všechny členy společnosti.

Émile Durkheim – De la division du travail social, str. 143-144:
Or, s'il est une vérité que l'histoire a mise hors de doute, c'est que la religion

embrasse une portion de plus en plus petite de la vie sociale. A l'origine, elle s'étend à tout ; tout ce qui est social est religieux ; les deux mots sont synonymes. Puis, peu à peu, les fonctions politiques, économiques, scientifiques s'affranchissent de la fonction religieuse, se constituent à part et prennent un caractère temporel de plus en plus accusé. Dieu, si l'on peut s'exprimer ainsi, qui était d'abord présent à toutes les relations humaines, s'en retire progressivement; il abandonne le monde aux hommes et à leurs disputes. Du moins, s'il continue à le dominer, c'est de haut et de loin, et l'action qu'il exerce, devenant plus générale et plus indéterminée, laisse plus de place au libre jeu des forces humaines. L'individu se sent donc, il est réellement moins agi ; il devient davantage une source d'activité spontanée. En un mot, non seulement le domaine de la religion ne s'accroît pas en même temps que celui de la vie temporelle et dans la même mesure, mais il va de plus en plus en se rétrécissant. Cette régression n'a pas commencé à tel ou tel moment de l'histoire ; mais on peut en suivre les phases depuis les origines de l'évolution sociale. Elle est donc liée aux conditions fondamentales du développement des sociétés, et elle témoigne ainsi qu'il y a un nombre toujours moindre de croyances et de sentiments collectifs qui sont et assez collectifs et assez forts pour prendre un caractère religieux. C'est dire que l'intensité moyenne de la conscience commune va elle-même en s'affaiblissant.

Cette démonstration a sur la précédente un avantage : elle permet d'établir que la même loi de régression s'applique à l'élément représentatif de la conscience commune, tout comme à l'élément affectif. A travers le droit pénal, nous ne pouvons atteindre que des phénomènes de sensibilité, tandis que la religion comprend, outre des sentiments, des idées et des doctrines.

Někteří se však ani dnes nechtějí smířit se ztrátou vlivu: Íránští náboženští revolucionáři jej před 30 lety znovu nabyli

poté, co vyvraždili mj. elitu tisíců nejkvalifikovanějších lidí k řízení státu.

Co se týče vykonavatelů státní moci nebo vysoce kvalifikované elity, napočítali bychom téměř 3000 obětí verdiktů tehdejších podivných íránských revolučních soudů. Pokud připočítáme politické aktivisty nebo vůdce, bude počet obětí činit zhruba 10 000, ovšem počet obětí války s Irákem, kterou náboženští vůdci také rozdmýchávali k posílení vlastní moci, a v níž na čištění zátarasů posílali nezletilé chlapce, činí asi 1 milión lidských životů.

Chod jiných zemí naštěstí závisí víc na práci odborníků než na ropě. Muslimské bratrstvo v Egyptě tak zatím překvapuje nebyvale umírněnými postoji.

Mohamed Saad Katatni: 'Not a religious party' – rozhovor publicisty jménem Mike Hanna s generálním tajemníkem egyptského Muslimského bratrstva 27. listopadu 2011 pro TV stanici Al-Džazíra / Al Jazeera

<http://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2011/11/2011112694418337373.html>

A z vůdce tuniské islamistické strany Nahda, Rašída Ghanúšího, se stal hodný strýček, který, jak se zdá, na vlastní minulost nadobro zapomněl.

Jak je zřejmé z jeho chování u voleb i nesčetných rozhovorů poslední doby. Dříve vedl ostřejší a nesmiřitelnější islamistickou rétoriku a podporoval jednoho z nejhorších tyranů historie, Saddáma Husajna, který nechával vraždit tisíce „vlastních“ Arabů i Kurdů.

Dělba práce se rozvinula příliš rychle, společnost na ni nebyla připravena. Nová morálka, odpovídající organické solidaritě, teprve bolestně vzniká, což je doprovázeno některými patologickými jevy včetně zvyšujícího se počtu sebevražd.

Émile Durkheim – De la division du travail social, viz výše citovaný úryvek – str. 404-406

Émile Durkheim – Le suicide, mj. str. 424

Za životní jistoty

Durkheim rozlišuje sebevraždy egoistické, které se vyskytují jako reakce na neúspěch ve společnostech příliš soutěživých a individualistických, postrádajících mezilidské vazby.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 149-233; 314-319

K sebevraždám anomickým dochází, pokud ve společnosti ztrácejí na váze dosavadní normy a zábrany a jednotlivec se nemá o co opřít.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 264-311; 321-327

Počet obou v moderní společnosti vzrůstá.

Jejich opakem jsou sebevraždy altruistické: dochází k nim naopak tehdy, když jsou společenské normy příliš těsné nebo když jednotlivci přes veškerou snahu nemohou splnit náročné normy na ně kladené. Uvádí sebevraždy vdov v Indii, sluhů po úmrtí svých pánů, samuraje, rytíře, staré či přírodní národy, v jejichž prostředí bývá hanba zemřít nemocí nebo stářím; ze své současnosti zmiňuje důstojníky. (A my můžeme doplnit japonské kamikadze či dálněovýchodní vůdce, kteří „ztratili tvář“.) Durkheim si minulost neidealizuje a připomíná, že v mnoha kulturách minulosti, za přílišné integrace jednotlivce do společnosti, býval počet těchto (i celkové množství) sebevražd ještě mnohem vyšší.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 233-263; 319-321

... (A my můžeme doplnit japonské kamikadze či dálněovýchodní vůdce, kteří „ztratili tvář“.) ...

čínsky: 丢脸 diūliǎn doslovněji: ztratit tvář, přeneseněji: zostudit se, znemožnit se

nebo podobně i 丢面子 diūmiànzi

Sebevražda Muhammada Buazizího započala nedávno vlnu arabských revolucí také proto, že zkrátka – a slovy českého klasika – „každý mu rád věřil, že je v hrozném postavení“: Nechtěl uplácet, přišel o povolení ke své práci, zabavili mu váhy a ještě byl ponížěn od místní policistky na arabském tržišti!

TV seriál: The Arab Awakening (a další pořady) na stanici Al Jazeera

<http://www.aljazeera.com/programmes/general/2011/04/20114483425914466.html>

... také proto, že zkrátka – a slovy českého klasika: „každěj mu rád věřil, že je v hrozným postavení.“

Jaroslav Hašek – Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, I, 10, iii

Durkheim navrhoval, aby mezi státem a jednotlivcem působilo něco, co by člověka podepřelo tváří v tvář měnícímu se pracovnímu trhu a krizím. Chtěl přenést víc pravomocí na místní orgány a akcentovat vliv profesních skupin a odborů. Je třeba učit se průběžně v terénu, získávat přímou zkušenost, ale neodhlížet ani od cenných poučení z minulosti.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 435-439; 444-451

Durkheim si přál, aby politické strany i politické zastupitelské orgány zejména s odbory spolupracovaly, ale detaily příliš nerozpracoval - „je třeba se učit průběžně v terénu“ ...

Celkový návrat k minulosti a staré, „osvědčené“ morálce ale nefunguje také již proto, že dělbou práce došlo ke vzniku nových skutečností.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 430-432, 450

Émile Durkheim – De la division du travail social, str. 404-406 (viz výše)

Durkheim uznával, že v katolických společnostech je sebevražda o něco méně, ale za cenu vyloučení kritičnosti a svobodného myšlení. Tedy nezbytných podmínek řešení jakýchkoli, zejména nových problémů.

Émile Durkheim – Le suicide, str. 430-432; 440-441

Buddhovu kost neuctívat!

Na nářky nad současnou „islamizací“ může sekularista nebo Číňan namítnout, že od sklonku antiky tahají oproti civilní moci za delší konec provazu náboženské či ideologické autority židovského, křesťanského i islámského světa téměř vždy a všude.

Evropští středověcí vladaři se báli papeže, neodvážili se proti němu postavit a církevní autority jim dodávaly legitimitu a mohli si dovolit licitovat o přízeň uchazečů o moc a na toho, kdo by je případně neposlouchal, poštvali ostatní uchazeče. Svatý Ambrož Milánský byl s to po roce 388 n.l. donutil samotného

východořímského císaře Theodosia upustit od snah obnovit synagogu v Callinicum, kterou zničil samotný křesťanský dav! Po roce 390 n.l. jej samotného přiměl k několikaměsíčnímu pokání. Sám římský císař Jindřich IV musel v roce 1077 putovat do Canosy a stát tam 3 dny ve sněhu s odhalenou hlavou, než se papež Řehoř VII rozhodl zrušit jeho exkomunikaci.

Něco takového by bylo nepředstavitelné ve Východní Asii, kde měli císařové nebo králové pravomoc a konfuciánství, jakkoli se z něj skládaly zkoušky, nemělo tak organizované kněžstvo nebo ideology (kteří bývali či stále jsou i ve východních, cesaropapističtějších pravoslavných zemích), snad jen v Koreji, ovšem i tam si například mimořádně schopný král Sedžong (vládl v letech 1418–1450) dokázal prosadit svou. Ceremonie prováděl sám vládce. Císařský palác býval nejvyšší budovou ve městě, chrámy a domy poddaných musely být nižší. V Evropě bývala naopak nejvyšší budovou města katedrála.

... po Masarykovi Havel. Za fanfár katolické mše „Te Deum“ po Rakousku a Druhé republice.

Jen na okraj: Václave Havle, kdysi jste nahlížel totalitní režimy jako vypouklé zrcadlo „západního racionalismu“. Podívejte se na ty, kteří umožnili vzestup islamistů v Íránu, Alžírsku, Egyptě a Afghánistánu, (i tamní amnestie, útěky a vzpoury vězňů i chaos). Nenahlédnete u nich – alespoň shůry – groteskně zveličené postupy a plody polistopadové, možná méně „racionalistické“ politiky Vás samotného?

Václav Havel – Politika a svědomí 2:

Myslím, že pokud jde o vztah západní Evropy k totalitním systémům, ze všech chyb, kterých se může dopustit, by byla největší ta, která jí zřejmě nejvíc hrozí: že totalitní systémy nepochopí jako to, čím v poslední instanci jsou, totiž jako vypouklé zrcadlo celé moderní civilizace a tvrdou – a možná poslední – výzvu této civilizaci ke generální revizi svého sebezpočtení. Z tohoto hlediska není už tak podstatné, jakou formou by západní Evropa tuto chybu udělala: zda tím, že v duchu své vlastní racionalistické tradice přijme totalitní systémy jako jakési lokálně svérázné pokusy zjednat „obecné blaho“, kterým jen zlovolní lidé přisuzují expanzivní povahu, anebo tím, že je – v duchu téže racionalistické tradice (tentokrát v podobě machiavellistického pojetí politiky jako technologie hry o moc) –

pochozí naopak jen jako své vnější ohrožení rozpínavými sousedy, které lze zahnat do patřičných mezí patřičnou demonstrací vlastní síly, aniž by bylo nutné se jimi hlouběji zabývat. První z těchto alternativ je alternativou člověka, který se smiřuje s kouřem komína, protože ví, že i když ten kouř je ošklivý a smrdí, slouží koneckonců dobré věci: výrobě obecně potřebného zboží. Druhá z nich je naopak alternativou toho, kdo se domnívá, že jde prostě o technickou závadu, kterou lze tudíž i technicky odstranit: nějakým filtrem nebo čističem exhalací.

Skutečnost je podle mého názoru bohužel vážnější: tak jako komín „špinící nebe“ není jen technicky napravitelným technickým nedostatkem, respektive daní, kterou je třeba platit za lepší konzumní zítřek, ale je symbolem civilizace, která rezignuje na absolutno, ignoruje přirozený svět a pohrdá jeho imperativy, tak i totalitní systémy jsou něčím daleko varovnějším, než si je ochoten přiznat západní racionalismus. Jsou skutečně především vypouklým zrcadlem jeho zákonitých důsledků. Groteskně zveličeným obrazem jeho vlastního hlubinného směřování.

Václav Pavlíček – 28. říjen a česká státní idea – str. 28-30: Další vývoj tyto pozůstatky vztahující se k idejím a hodnotám československého státu v ČR ještě více zredukoval. Mnohé symboly české státnosti v současné době směřují ke zcela odlišným hodnotám. Ačkoliv se Česká republika (na rozdíl od Slovenska) ve své Ústavě hlásí ke státnosti československé, ukazuje jak činnost zákonodárná (zákon o státních svátcích), tak i některé individuální projevy a akty (vztah k některým skupinám československého protinacistického odboje, pojmenování vojenské jednotky po Valdštejnovi), že ČR i ve vystoupeních svých reprezentantů zdůrazňuje jiné hodnoty než předválečné Československo, zejména pokud jde o politický odkaz husitství a české reformace. Nejde jen o signifikantní jednotlivosti, ale o trvajícím a sílícím trend stále více protikladným hodnotám vloženým do základů naší státnosti Masarykem a Benešem. ...

Zákon č. 245/2000 o státních svátcích sice ponechal 28. říjen jako svátek připomínající vznik samostatného československého státu, nespojuje jej však již s obnovením české státnosti.

V souladu s idejemi druhé republiky (a protektorátu) označil za den české státnosti svátek svatého Václava, tj. 28. září, a za den obnovy samostatného českého státu 1. leden. Oslavovat se tak má zánik Československa, bývalého společného státu Čechů a Slováků, z něhož zůstala „zbytková“ Česká republika. Sotva se najde ve světě stát, který by oslavoval zmenšení svého území a oslabení své státnosti. Zákon tak vyjádřil v rozporu s preambulí Ústavy diskontinuitu se státností československou. ... U některých příslušníků odboje vzbudila odpor skutečnost, že v označení 17. listopadu za státní svátek bylo potlačeno, že šlo o Mezinárodní den studentstva vyhlášený v roce 1941 v Londýně na paměť odporu československých studentů proti nacistickému Německu. ...

Masaryk a Beneš proto odmítali spojování církevních a státních oslav při volbě prezidenta republiky. Zásadní obrat přinesla až volba Dr. Háchy prezidentem republiky v roce 1938, kdy při slavnostních bohoslužbách byl za jeho účasti čten blahopřejný dopis tehdejšího papeže. Slavnostní Te Deum sloužil jako projev díkůvzdání pražský arcibiskup také při volbě Kl. Gottwalda za jeho účasti v červnu 1948. K takovým církevním oslavám došlo znovu až při volbě V. Havla prezidentem republiky. Stalo se to vzdor tomu, že v Listině základních práv a svobod se stanoví, že se stát nesmí vázat na žádné náboženské vyznání.

Vrcholu zatím dosáhl tento trend ve smlouvě se Svatým stolcem uzavřené v červnu 2002, kdy se stát vzdává v některých oblastech své suverenity, smlouva má mít přednost před zákonem a katolická církev má být tak privilegována před ostatními církvemi a náboženskými společnostmi.

Václav Pavlíček – Dezintegrace a integrace v postsocialistických zemích na str. 235 zmiňuje: aktivní účast [Václava Havla] na oslavách Vestfálského míru, který znamenal definitivní konec náboženské tolerance v českém státě a konec nadějím náboženských a politických exulantů na návrat do zemí Koruny české.

Václav Pavlíček – Znovu k institutu milosti – str. 317: Slitování nad pachateli trestných činů příkládá [L. Marečková, bývalá vedoucí oddělení trestně právního a milostí Kanceláře prezidenta republiky za Václava Havla] větší význam než důsledkům trestné činnosti pro oběti kriminality.

Tamtéž, str. 320:

Dosavadní praxe při udělování milostí v době prezidentství V. Havla spíše svědčí pro změnu Ústavy v tom smyslu, aby i akty milosti vyžadovaly kontrasignaci a nebyly tak závislé jen na stanovisku jednoho ústavního činitele (a jeho aparátu), který navíc za takové akty nenese zodpovědnost. I když udělování milostí V. Klausem přineslo větší objektivizaci kritérií, neměla by ústavní úprava být závislá na náhodné skutečnosti, jaký má hlava státu vztah ke stabilitě demokratických institucí v duchu principů demokratického právního státu. Spíše zkušenosti z jiných států a demokratické tradice československé v době první republiky jsou argumentem také pro to, aby z možnosti milosti byly v Ústavě vyloučeny veškeré úřední činy ústavních činitelů a dalších nejvyšších úředníků státu, jejichž pravomoc může zasahovat do svobody a osobní bezpečnosti jednotlivce. U nás: vzpoura vězňů 15. března 1990 v Leopoldově, která byla odstartována amnestií Václava Havla.

Václav Havel amnestoval mnoho těžkých zločinců a vrahů a tak jim umožnil, aby na své předchozí aktivity navázali. Například: Ján Molnár a Ľubor Masár díky amnestii Václava Havla po propuštění v srpnu 1990 v Rakousku omráčili a svázali Nizozemce René Widdershovena, hodili jej do auta. Pak znásilnili a zavraždili jeho manželku Gabrielle.

Jozef Slovák díky amnestii Václava Havla po propuštění zavraždil čtyři mladé ženy.

Jaroslav Gančarčík díky amnestii Václava Havla se po propuštění vloupal do bytu matky se dvěma dcerami, všechny tři zavraždil a jednu ještě stačil znásilnit.

Václave Havle, podívejte se do svého spisu i svědomí!

Václav Havel – Politika a svědomí 3:

Což opravdu tento milý chlapec nepochopí, že i ten nejsugestivnější projekt „obecného blaha“ sám sebe usvědčí z nelidskosti v okamžiku, kdy si vyžádá jedinou nedobrovolnou smrt (nikoli tedy tu, která je vědomou obětí života za jeho smysl) ... ?

I v Číně si ve středověku za politických zmatků buddhismus šikovně přisvojil zvláštní privilegia. Jenže tam se proti jeho výsadám postavil učenec Chan Jü (Han Yu). Za svou smělou řeč k císaři roku 819 n.l. proti státnímu uctívání Buddhovy kosti jen o vlásek unikl smrti a putoval do vyhnanství. Dlouhodobě si však jeho příklad vydobyl úctu, na Dálném východě pak bývala

různá náboženství i nadále tolerována, avšak jejich hodnotáře si pak politikové nenechávali přerůst přes hlavu.

John King Fairbank – China: A New History, str. 79-86, str. 86: *In 845 the Tang emperor decreed a broad, systematic repression of Buddhist monasteries, with their enormous tax-exempt land-holdings and resplendent city temples housing thousands of inmates. As many as a quarter of a million priests and nuns were forced back into lay life. Thereafter the government controlled Buddhist growth by its issuance of all ordination certificates to monks. The splendor of the Tang and of Chinese Buddhism declined together.*

Oldřich Král – Čínská filosofie, str. 252-257; 285-292 (delší výklad)

Anglický překlad: Han Yu – Memorial Discussing the Buddha's Bone, se i s vysvětlující poznámkou najde na:

<http://www.history.ubc.ca/sites/default/files/2%20Han%20Yu%20-%20Buddha's%20Bone.pdf>

A čínsky na:

<http://www3.telus.net/arts/prose/bone.html>

韓愈

諫迎佛骨表

伏以佛者，夷狄之一法耳。自後漢時始流入中國，上古未嘗有也。昔黃帝在位百年，年百一十歲；少昊在位八十年，年百歲；顓頊在位七十九年，年九十八歲；帝嚳在位七十年，年百五歲；帝堯在位九十八年，年百一十八歲；帝舜及禹年皆百歲。此時天下太平，百姓安樂壽考，然而中國未有佛也。其後殷湯亦年百歲，湯孫太戊在位七十五年，武丁在位五十年，書史不言其壽，推其年數，蓋亦俱不減百歲。周文王年九十七歲，武王年九十三歲，穆王在位百年。此時佛法亦未至中國，非因事佛而致此也。

漢明帝時始有佛法，明帝在位，才十八年耳。其後亂亡相繼，運祚不長。宋、齊、梁、陳、元魏已下，事佛漸謹，年代尤促。唯梁武帝在位四十八年，前後三度捨身施佛，宗廟之祭，不用牲牢，晝日一食，止於菜果。其後竟為侯景所逼，餓死台城，國亦尋滅。事佛求福，乃更得禍。由此觀之，佛不足信，亦可知矣。

高祖始受隋禪，則議除之。當時群臣識見不遠，不能深究先王之道、古今之宜，推闡聖明，以救斯弊，其事遂止。臣嘗恨焉！伏惟皇帝陛下，神聖英武，數千百年以來未有倫比。即位之初，即不許度人為僧尼、道士，又不許別立寺觀。臣當時以為高祖之志，必行于陛下之手。

今縱未能即行，豈可恣之轉令盛也！今聞陛下令群僧迎佛骨於鳳翔，禦樓以觀，舁入大內，令諸寺遞迎供養。臣雖至愚，必知陛下不惑于佛，作此崇奉以祈福祥也。直以年豐人樂，徇人之心，為京都士庶設詭異之觀、戲玩之具耳。安有聖明若此而肯信此等事哉！然百姓愚冥，易惑難曉，苟見陛下如此，將謂真心信佛。皆雲天子大聖，猶一心敬信；百姓微賤，於佛豈合惜身命。所以灼頂燔指，百十為群，解衣散錢，自朝至暮。轉相仿效，唯恐後時，老幼奔波，棄其生業。若不即加禁遏，更曆諸寺，必有斷臂禿身以為供養者。傷風敗俗，傳笑四方，非細事也。

佛本夷狄之人，與中國言語不通，衣服殊制。口不道先王之法言，身不服先王之法行，不知君臣之義、父子之情。假如其身尚在，奉其國命，來朝京師，陛下容而接之，不過宣政一見，禮賓一設，賜衣一襲，衛而出之於境，不令惑於眾也。況其身死已久，枯朽之骨，凶穢之餘，豈宜以入宮禁！孔子曰：“敬鬼神而遠之。”古之諸侯，行吊于國，尚令巫祝先以桃陂，祓除不祥，然後進弔。今無故取朽穢之物，親臨觀之，巫祝不先，桃陂不用，群臣不言其非，禦史不舉其失，臣實恥之。乞以此骨付之有司，投諸水火，永絕根本，斷天下之疑，絕後代之惑。使天下之人，知大聖人之所作為，出於尋常萬萬也，豈不盛哉！豈不快哉！佛如有靈，能作禍崇，凡有殃咎，宜加臣身。上天鑒臨，臣不怨悔。無任感激懇悃之至。謹奉表以聞，臣某誠惶誠恐。

... na Dálném východě pak bývala různá náboženství i nadále tolerována ...

Ani v roce 845 nešlo o vyhlazování lidí se specifickým náboženským názorem jako u nás po Bílé Hoře (1620), šlo spíše o redukci moci náboženských vůdců a zastavení podpory státu klášterům, které odčerpávaly jeho vlastní finance. Tedy spíš něco na způsob rušení části klášterů Josefem II (1780-1790). V čínské historii byly i případy útoků státních ozbrojených sil na klášter ap. – ale to proto, že se v něm skrývaly zbraně nebo spiklenci.

Hajime Nakamura – Ways of Thinking of Eastern Peoples, str. 210:

Historical criticism has always been very much alive in China. The Chinese scholars include not only those who are able to harmonize contradictions in books, but those who have employed a keen system of criticism in detection of such contradictions! Perhaps Chinese Buddhism has been more at

fault logically than Chinese classics. The Chinese as a whole have never accepted any single doctrine!

Tamtéž, str. 285:

Religious wars or struggles over ideology, which frequently arose in Europe, did not arise in China. It is true that Buddhism was frequently suppressed, not because of Buddhist doctrine, but because the Buddhist organization menaced and weakened the nation's power politically and economically. While in Mohammedan countries fighting sometimes started on account of violations of such religious customs as eating pork, religious wars never arose in China. The emperors of China and India were similar in that they both did not regard religious differences a justification for war.

Dlouhodobě podpořit a udržet sekularismus zde dokázala jedině Francie. Stát tam odcírkevnil školství a rokem 1905 demokratickým rozhodnutím parlamentu veškerý dosavadní „církevní majetek“ hlavně římskokatolické církvi nadobro zabavil, podporu zastavil, ale kostely a část církevních budov k užívání ponechal a náboženství na rozdíl od komunistů nepronásledoval.

Historický fakt. Cituji tehdejší Journal officiel z 11 décembre 1905; citováno z: Eric Cahm – Politics and Society in Contemporary France (1789-1971): A Documentary History, str. 633-635

La laïcité de l'état:

Titre Ier. – PRINCIPES

Article premier. La république assure la liberté de conscience. Elle garantit le libre exercice des cultes sous les seules restrictions édictées ci-après dans l'intérêt de l'ordre public.

Art. 2. La république ne reconnaît, ne salarie ni ne subventionne aucun culte. En conséquence, à partir du 1er janvier qui suivra la promulgation de la présente loi, seront supprimées du budget de l'État, des départements et des communes, toutes dépenses relatives à l'exercice des cultes.

...

Titre III. – DES EDIFICES DES CULTES

Art. 12. Les édifices qui ont été mis à la disposition de la nation et qui, en vertu de la loi du 18 germinal an X, servent à l'exercice public des cultes ou au logement de leurs ministres

(cathédrales, églises, chapelles, temples, synagogues, archevêchés, évêchés, presbytères, séminaires), ainsi que leurs dépendances immobilières et les objets mobiliers qui les garnissaient au moment où lesdits édifices ont été remis aux cultes, sont et demeurent propriétés de l'État, des départements et des communes...

Art. 13. Les édifices servant à l'exercice public des cultes, ainsi que les objets mobiliers les garnissant, seront laissés gratuitement à la disposition des établissements publics du culte, ...

Ku prospěchu, úlevě i radosti nejen bezvěrců, ale i Židů a evangelíků, kteří v zemi obdobně jako u nás pod Vídní bývali pro své přesvědčení usmrcováni ještě i v 18 století.

Historická fakta, podobně reflektována i dnes – viz např. slova současného profesora na protestantské teologické fakultě v Montpellieru jménem Michel Bertrand (président du Conseil de l'Eglise réformée de France de 1992 à 2001) proslovená v jeho pražské přednášce v roce 1999, otištěné v Kostnických jiskrách 13/1999:

Francouzští evangelíci jsou rozhodně vázáni k „laickosti“, a to zaprvé z historických důvodů. Na konci XIX. a začátkem XX. století, vzhledem k nesmiřitelnému a hegemonnímu katolicismu, pro ně „laickost“ byla zárukou náboženské svobody. Ve svém prvním článku prohlašuje zákon o odluce církví a státu, že „laickost zaručuje svobodu svědomí. Je zárukou svobodného výkonu bohoslužeb.“ Laickost je především povýšením svobody.

Avšak podle mého názoru zde rovněž pro protestantismus existuje teologická příbuznost s touto odlukou mezi náboženstvími a společností. I v samotné Bibli najdeme toto přesvědčení, podle něhož se svět vymaňuje z vlivu náboženství. Bible nepřináší univerzální znalost, ale podává Slovo, jímž se Bůh obrací k věřícím. Každý je vyzýván, aby na toto Slovo odpověděl, avšak odpovědi dané ve víře neplatí pro všechny. Žádná církev se tedy nemůže stavět do pozice nejvyšší morální autority, žádná nemá klíče ke kultuře a civilizaci. Žádná si nemůže činit nárok na vnucování svých pravd, svých hodnot, své morálky celému lidskému společenství, žádná nemůže ignorovat či vylučovat menšiny, které myslí, věří a žijí jinak.

V době, kdy existuje řada příkladů utrpení a násilí páchaných ve jménu náboženství, především na ženách, tedy musíme odmítnout jakoukoliv formu hegemonie církve či náboženství ve společnosti.

Že by ve Francii průběhu 20. století duch/dech svým odpojením od majetku a moci tolik utrpěl? Spíše si přinejmenším tam vane, kudy chce. A z plejády tamních nových a zajímavých hnutí katolické, protestantské, židovské i islámské provenience se dnes radují i ne-sekularisté.

Francie je útočištěm a působištěm nesčetných intelektuálů, institucí a hnutí i exotické provenience. Zmiňme francouzské školy i instituce, které podporují studia i umírněnou interpretaci islámu (jako je například L'Institut du monde arabe v Paříži od slavného architekta Jeana Nouvela). Jednu z největších židovských komunit v Evropě, židovské školy, básníky jako Edmond Jabès, filosofy jako Henri Bergson, Emmanuel Lévinas, Jacques Derrida, Alain Finkielkraut, Claude Lévi-Strauss, André Glucksmann. Francouzského protestantského filosofa Jacquese Ellula, Paula Ricouera, Jeana Piageta i Rogera Schütze, který založil ekumenické hnutí v Taizé, dále ekumenické hnutí Lion de Juda na Tarnu. Katolické filosofy Jacquese Maritaina, Etienne Gilsona, Gabriela Marcela, hnutí Communauté de l'Emmanuel (autor těchto řádků měl v roce 1990 příležitost navštívit jeho ohnisko v Paray-le-Monial), hnutí Communauté des Béatitudes, které mělo původně název « Communauté du Lion de Juda et de l'Agneau Imolé ». ... Kolik toho všeho šlo vymyslet, vytvořit, vybudovat a udržet bez moci a majetku!

... duch/dech ...

Mnozí dnes poukazují na původně větší spjatost ducha a dechu, než je tato doba ve svém dominantním diskursu ochotna připustit - viz Luce Irigaray – Entre Orient et Occident: De la singularité à la communauté; Neil Douglas-Klotz – Skryté evangelium: Dešifrování duchovního poselství aramejského Ježíše

Papež i světec sekularismu

Ve Francii býval za „papeže sekularistů“ považován právě Émile Durkheim.

Emile Durkheim: His Life and Work (1858-1917):

As Director of Primary Education at the Ministry of Public Instruction from 1879 to 1896, Ferdinand Buisson had been the man most responsible for implementing Jules Ferry's educational reforms. Subsequently appointed to the chair in the Science of Education at the Sorbonne, Buisson was elected to the Chamber of Deputies in 1902, and the chair became vacant. The successful resolution of the Dreyfus Affair had left both sociology and socialism with a more respectable public image; and Durkheim, while arguing that his competence in education was limited, and that his candidacy would thus give the appearance of using any expedient to insinuate himself in Paris, nonetheless allowed his name to go forward. After seeking letters from Boutroux, Buisson, and Victor Brochard, the Council of the Faculty of Letters at the Sorbonne appointed Durkheim chargé d'un course by a large majority. Four years later Durkheim was made professeur by a unanimous vote and assumed Buisson's chair, which was to be renamed "Science of Education and Sociology" in 1913.

Durkheim arrived in Paris with a reputation as a powerful intellect pursuing an aggressively scientific approach to all problems (everything else was mysticism, dilettantism, and irrationalism). His "science of morality" offended philosophers, his "science of religion" offended Catholics, and his appointment to the Sorbonne (which, in the wake of the Dreyfus Affair, appeared not above extra-academic considerations) offended those on the political Right. The appointment also gave Durkheim enormous power. His lecture courses were the only required courses at the Sorbonne, obligatory for all students seeking degrees in philosophy, history, literature, and languages; in addition, he was responsible for the education of successive generations of French school teachers, in whom he instilled all the fervour of his secular, rationalist morality. As an administrator, he sat on the Council of the University as well as on many other councils and committees throughout the University and the Ministry of Public Instruction, and though largely averse to politics, he numbered many powerful politicians among his personal friends. Not surprisingly, Durkheim's enemies complained of his power, accusing him of "managing" appointments and creating chairs of sociology in provincial universities in order to extend his influence. Frequently described as a "secular pope," Durkheim was viewed

by critics as an agent of government anti-clericalism, and charged with seeking "a unique and pernicious domination over the minds of the young."

Poznámka autora tohoto článku: výše uvedený úryvek vystihuje spíše pohledy tehdejší veřejnosti na Durkheima (o což jde na tomto místě) než myšlenky Durkheima samotného, které vystihují spíše jeho výše citovaná vlastní slova v jeho přednášce z 18. ledna 1914 o budoucnosti náboženství.

Ve svých funkcích prosazoval namísto katechismu tehdy nově se utvářející občanské vzdělání: to se nemá pokoušet morální pouta vytvořit, ale má je žákům ukázat tak, aby pochopili jejich působnost.

Émile Durkheim – *Débat sur le fondement, religieux ou laïque, à donner à la morale*, str. 365-366:

L'enseignement, encore une fois, n'a pas à créer des liens moraux, mais à les montrer et à les faire comprendre. Le chimiste qui explique l'air n'a pas à créer l'azote ou l'oxygène de l'air.

Ještě pěkná Durkheimova slova o potřebnosti studia filosofie na lyceích

Émile Durkheim – *L'enseignement philosophique et l'agrégation de philosophie*, str. 433-434:

Nous ne songeons pas à médire des humanités ; nous savons ce que nous leur devons. Cependant on ne peut méconnaître qu'aujourd'hui nous avons beaucoup moins besoin d'esprits délicats, capables de goûter les belles choses et de s'exprimer avec convenance, que de solides raisons qui, sans se laisser troubler par les tempêtes qui nous menacent, sachent regarder fermement devant elles et marquer le but où il faut marcher. Or il est permis de croire que l'étude des langues et des chefs-d'œuvre littéraires n'est pas le meilleur moyen de préparer un tel résultat. Sans doute, de son côté, la philosophie, à elle seule, ne saurait suffire à une pareille tâche ; pourtant, la part qui lui en revient est de première importance. Seulement, pour qu'elle s'en acquitte, il faut qu'elle soit elle-même autre chose qu'une littérature abstraite. Pour que nos enfants acquièrent les qualités sérieuses et fortes qui leur sont nécessaires, il ne suffit pas que leur maîtres aient ce qu'on est convenu d'appeler du talent ; encore faut-il que ce talent s'applique à une matière et ait été formé par une sévère discipline. Dans ces conditions,

l'enseignement philosophique pourrait rendre les plus grands services ; et c'est justement parce que nous avons conscience de tout le bien qu'il peut faire, que nous avons cru pouvoir juger l'état où il se trouve, avec quelque sévérité.

Díky studiu jednoduchého totemového náboženství původních obyvatel Austrálie Durkheim získal ostřejší náhled na roli náboženství v moderní společnosti.

Émile Durkheim – Textes: 2. religion, morale, anomie, str. 7-170

... Durkheim získal ostřejší náhled na roli náboženství v moderní společnosti.

Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie (1968) str. 13-19; Émile Durkheim – Textes: 2. religion, morale, anomie, str. 147

Již jako student v Paříži rodný judaismus praktikovat přestal a organizoval se i přednášel v laických spolcích.

La science sociale et l'action, str. 301:

Durkheim, jehož otec byl rabínem, se prohlašoval za agnostika, racionalistu a ateistu. Studoval na École Normale Supérieure v Paříži v letech 1879-1882, kam se dostal až na třetí pokus. Již v Bordeaux spoluzaložil sdružení laických studentů (une association d'étudiants laïques), přičleněné k Federaci laické mládeže (la Fédération des Jeunesses Laïques), jehož čestným prezidentem býval. Přednášel i v Jednotě volnomyšlenkářů a svobodných náboženských myslitelů pro Morální kulturu ("l'Union de libres penseurs et de libres croyants pour la Culture morale"), v Jednotě pravdy (l'Union de la vérité) aj.

Volnomyšlenkářům však připomínal, že náboženství není pouhým systémem idejí či vysvětlením přírodních dějů, ale především systémem orientace na síly, které člověku pomáhají čelit zkouškám a obtížím života. Ty povstávají hlavně tam, kde se soustřeďuje mnoho lidí a strhávají je někdy k třeštění a činům, k nimž by se jako soukromníci nedoznali.

L'avenir de la religion – přednáška z 18. ledna 1914 proslovená v Jednotě volnomyšlenkářů a svobodných náboženských myslitelů pro Morální kulturu ("l'Union de libres penseurs et de

libres croyants pour la Culture morale”) a publikována v: La science sociale et l' action, zejména str. 305-308, mj. cituji str. 306-307: *La religion, en effet, n'est pas seulement un système d'idées, c'est avant tout un système de forces.*

L'homme qui vit religieusement n'est pas seulement un homme qui se représente le monde de telle ou telle manière, qui sait ce que d'autres ignorent ; c'est avant tout un homme qui sent en lui un pouvoir qu'il ne se connaît pas d'ordinaire, qu'il ne sent pas en lui quand il n'est pas à l'état religieux. La vie religieuse implique l'existence de forces très particulières. Je ne puis songer à les décrire ici ; rappelant un mot connu, je me contenterai d'en dire que ce sont ces forces qui soulèvent les montagnes. J'entends par là que, quand l'homme vit de la vie religieuse, il croit participer à une force qui le domine, mais qui, en même temps, le soutient et l'élève au-dessus de lui-même. Appuyé sur elle, il lui semble qu'il peut mieux faire face aux épreuves et aux difficultés de l'existence, qu'il peut même plier la nature à ses desseins.

Ce sentiment-là a été trop général dans l'humanité, il a été trop constant pour qu'il puisse être illusoire. Une illusion ne dure pas ainsi des siècles. Il faut donc que cette force que l'homme sent venir à lui soit réellement existante. Par conséquent, le libre penseur, c'est-à-dire l'homme qui se donne méthodiquement comme tâche d'exprimer la religion par des causes naturelles, sans faire intervenir aucune espèce de notion qui ne soit pas empruntée à nos facultés discursives ordinaires, un tel homme doit se poser la question religieuse dans les termes suivants : de quelle partie du monde de l'expérience peuvent lui venir ces forces qui le dominent et qui, en même temps, le sustentent ?

str. 308: *Or je demande si cette source peut être trouvée ailleurs que dans cette vie très particulière qui se dégage des hommes assemblés. Nous savons en effet par expérience, que, quand les hommes sont réunis, quand ils vivent d'une vie commune, de leur réunion même surgissent des forces exceptionnellement intenses qui les dominent, les exaltent, portent leur ton vital à un degré qu'ils ne connaissent pas dans la vie privée. Sous l'effet de l'entraînement collectif, ils sont parfois saisis d'un véritable délire qui les pousse à des actes où ils ne se reconnaissent pas eux-mêmes.*

Rozhodnutí z roku 1905 Durkheim vítal: oslabení církve s příliš silným ústředím znamená emancipaci i jejích členů a skupin, kteří namísto poslušnosti příkazů shora se naučí vládnout sami sobě.

Émile Durkheim – Débat sur les conséquences religieuses de la séparation des églises et de l'état (1905), která proběhla ve l'Union de la vérité, mj. cituji

str. 166: *Je ne vous apporterai qu'une impression : je crois que les défiances des évêques ne sont pas sans fondement. La loi, dans la mesure où elle donnera plus d'autonomie aux laïcs, sortira l'Église catholique de la situation anormale où elle est. L'Église, au point de vue sociologique, est un monstre (Mouvements) ...*

Il est anormal qu'une association si vaste, si étendue, qui groupe elle-même des groupements moraux si complexes – où, par suite, tant de causes de différenciation devraient agir – soit soumise à une homogénéité intellectuelle et morale aussi absolue. L'effet de la loi sera de déchaîner dans cet organisme les causes de différenciation muselées depuis des siècles. On peut penser, en effet, que les groupes locaux seront moins empêchés que par le passé de développer leur diversité naturelle.

str. 167: *D'un autre côté, il vient d'être dit que la séparation donnerait plus de jeu aux groupements inférieurs, Or, ceci, c'est l'introduction de la démocratie dans l'Église. Ainsi quand on regarde l'Église à son sommet, il semble que la séparation doive éveiller une tendance dispersive et décentralisatrice.*

str. 169: *Tout ce que j'ai dit, c'est ceci : la séparation semble de nature à éveiller une vie nouvelle dans l'Église. En face de la tendance unitaire et autoritaire, il y en aura une autre.*

Zastáncům „spolupráce církve a státu“ připomeňme, že výrazně sekulární Francie si za své samostatnosti demokracii a svobodu udržela. Sousední Itálie i Španělsko měly naopak ještě dlouho s oficiální církví i kruté režimy.

Itálie zejména za Mussoliniho (vytvořila stát Vatikán, znovu zavedla katolické náboženství do škol a rouhání se stalo opět trestným); méně známé masové zločiny, popravy a koncentrační tábory generála Francisca Franca y Bahamonde ve Španělsku jsou letmo zmíněny pod jeho jménem i v anglické Wikipedii.

Ve Francii došlo k zavádění náboženství do škol a k odstraňování Židů už jen za loutky nacistů, maršála a proutníka Pétaina.

Oficiální dobové stanovisko francouzské římskokatolické hierarchie k Pétainovi: Eric Cahm – Politics and Society in Contemporary France (1789-1971): A Documentary History, str. 646-647

Paul Johnson – Dějiny dvacátého století, str. 358 (10 – Konec staré Evropy): *Byl náruživý ctitel žen: „Sex a jídlo je to jediné, na čem záleží,“ říkával. Nicméně církev ho zbožňovala.*

Francouzský kardinál Gerlier prohlásil: „La France, c'est Pétain, et Pétain c'est la France. (Francie je Pétain a Pétain je Francie)“

Za války Durkheim psal za Francii proti Německu, ale obával se i takového vítězství, které by příliš posílilo stát nebo k moci přivedlo tradiční klerikalismus či radikální socialisty a tak zlikvidovalo svobodu a důstojnost jednotlivce.

Émile Durkheim, Ernest Denis – Qui a voulu la guerre?

Krátká ilustrace Durkheimova postoje: Lettre à Xavier Léon, 2 Octobre 1914, Ghétary, str. 472-473

Il est bien clair que la guerre serait un inutile gaspillage de vies humaines si nous ne sommes pas débarrassés du cauchemar militariste. Mais avons-nous la force nécessaire pour briser le système prussien et mettre le Kaiser à notre merci?. Les batailles entre Russes et Allemands qui semblent prochaines nous le diront ainsi que je vous l'écrivais et nous sommes d'accord. Je me demande si pour arriver au résultat légitime nous prendrons les bons moyens. On [..?] à la civilisation allemande de chercher à empêcher l'Allemagne d'exister comme peuple. Je ne crois pas qu'on en ait le droit et je me demande si c'est possible. C'est contraire au principe que nous entendons appliquer. Si les Polonais doivent appartenir à la Pologne, les Alsaciens à eux-mêmes ou à la France, les Allemands doivent appartenir à l'Allemagne ; Seulement, il faut empêcher l'Allemagne d'être Prussienne, d'être un empire essentiellement militaire. Malheureusement, je crains qu'on ne s'oriente pas dans cette voie.

Pour ce qui est de chez nous, le parti clérical cherche dès à présent à utiliser les circonstances. Par un abominable

paradoxe, on dit que cette guerre est la mort de l'idéal pacifique, alors qu'elle en est le triomphe surtout si nous vaincons. C'est comme si l'on disait que le coup de [Tro...?] a été la mort de la morale.

... radikální socialisty ... [nebo komunisty]

Émile Durkheim – Le socialisme, str. 72

Marcel Fournier – Durkheim's life and context: something new about Durkheim?, str. 54

Obavy francouzského myslitele Ernesta Renana z roku 1870 o agresivitu Německa a Ruska, které prý budou jednou ohrožovat národy Evropy a jejich svobody, ...

Ernest Renan – La réforme intellectuelle et morale, str. 163-

164 (část La guerre franco-allemande, 15 septembre 1870)

En résumé, l'immense majorité de l'espèce humaine a horreur de la guerre. Les idées vraiment chrétiennes de douceur, de justice, de bonté, conquièrent de plus en plus le monde.

L'esprit belliqueux ne vit plus que chez les soldats de

profession, dans les classes nobles du nord de l'Allemagne et en

Russie. [p. 81] La démocratie ne veut pas, ne comprend pas la

guerre. Le progrès de la démocratie sera la fin du règne de ces

hommes de fer, survivants d'un autre âge, que notre siècle a

vus avec terreur sortir des entrailles du vieux monde

germanique. Quelle que soit l'issue de la guerre actuelle, ce

parti sera vaincu en Allemagne. La démocratie lui a compté les

jours. J'ai des appréhensions contre certaines tendances de la

démocratie, et je les ai dites, il y a un an, avec sincérité ; mais

certes, si la démocratie se borne à débarrasser l'espèce

humaine de ceux qui, pour la satisfaction de leurs vanités et de

leurs rancunes, font égorguer des millions d'hommes, elle aura

mon plein assentiment et ma reconnaissante sympathie.

se měly vrchovatě naplnit až generaci později, kdy nacisté v Paříži zničili i Durkheimovy nevydané spisy.

Jeffrey C. Alexander – The inner development of Durkheim's sociological theory: from early writings to maturity, str. 151:

While detailed archival records of his pedagogy were apparently

destroyed by the Nazis, judging from the last set available it

seem clear that Durkheim introduced alterations into his long-

standing lecture notes to reflect his new understanding of the

role that ritual, sacred authority, and representation played in secular life.

Sám Durkheim ovšem zemřel z přepracování ještě za války v roce 1917 a velká část jeho přátel, studentů i jeho nadaný milovaný syn André padli na frontě.

Marcel Fournier – Durkheim's life and context: something new about Durkheim?, str. 60-61:

Durkheim's response was one of optimism and enthusiasm. Despite poor health already induced by overwork, he devoted himself to the cause of national defense, organizing a committee for the publication of studies and documents on the war, to be sent to neutral countries in the effort to undermine German propaganda. Several patriotic pamphlets were written by Durkheim himself, and sent to his fellow-countrymen in the effort to maintain the national pride. But for the most part, Durkheim was unaffected by the war hysteria, and, though always a patriot, was never a nationalist. Indeed, by 1916, he was concerned lest a German military defeat be turned to the advantage of the conservative, "clerical" party in France; and on at least two occasions, as a native of Alsace-Lorraine and as a Jew with a German name, Durkheim suffered aspersions of disloyalty motivated by the most vulgar kind of anti-Semitism.

The greatest blow, however, was yet to come, Durkheim was utterly devoted to his son André, a linguist who had gained his agrégation just before the War, and was among the most brilliant of the younger Année circle. Sent to the Bulgarian front late in 1915, André was declared missing in January, and in April, 1916, was confirmed dead.

*Durkheim was devastated by his son's death, withdrawing into a "ferocious silence" and forbidding friends to even mention his son's name in his presence. Burying himself all the more in the war effort, he collapsed from a stroke after speaking passionately at one of his innumerable committee meetings. After resting for several months, relieved by America's entry into the war, he recovered sufficiently to again take up his work on *La Morale*; but on November 15, 1917, he died at the age of 59.*

Žili pro svobodnou zemi, poskytující útočiště velkému množství přistěhovalců a uprchlíků. Zemi, která – jak o tom svědčilo i

vyústění Dreyfusovy aféry – umožňovala mít hlavní slovo nejen politikům a generálům, ale i lidem odlišným, nezávislým.

Historická fakta, v Dreyfusově aféře se angažoval i Durkheim – viz La science sociale et l' action, ediční poznámky na str. 255-260

Statisticky významná byla imigrace příslušníků jiných národů – Židů, Arménů, Poláků

Zemřeli nebo padli v boji proti útočným středoevropským mocnostem německého jazyka, ...

Za tyto mocnosti se dají považovat politické, finanční a militaristické skupiny, které měly zájem na růstu zbrojení, válkách a územní expanzi. Také před 1. světovou válkou Německo a Rakousko-Uhersko, Anebo před a za 2. světové války nacisté, kteří byli početní nejen v Německu, ale i v tehdejším Rakousku.

Charakteristická pro dobu a válkychtivého německého císaře Viléma II Hohenzollerna byla slova, která 27.7. 1900 císař pronesl pravděpodobně svou nejznámější a nejméně vhodnou řeč, „Řeč o Hunech“, kterou popudil jak většinu státníků, tak zahraniční veřejnost. Německé jednotky, jakož i jednotky jiných evropských mocností, se účastnily expedice s cílem potlačit boxerské povstání v Číně. Při odjezdu německých oddílů doslova řekl: *Jako před tisíci lety Hunové za krále Etzela získali jméno, které ještě v dnešních dobách v tradicích a pohádkách znamená synonymum pro násilníky, nechť také jméno Němců v Číně na tisíc let vaším prostřednictvím způsobí, že už se nikdy žádný Číňan neodváží na Němce třeba jen křivě pohlédnout.* Dále se dají jmenovat provokace rakouského ministra zahraničí Aloise Lexy von Aehrenthala a Leopolda Grafa Berchtolda, tzv. Záhřebský proces, zvýšené zbrojení, inspirované tzv. Trojspolkem.

... které naopak v průběhu 1. poloviny 20. století dopřávaly odlišným státům, lidem a Židům prostoru čím dál méně a nakonec prostor vůbec žádný.

V době, kdy ve Francii vítězily kosmopolitnější a humanisticky orientovaní myslitelé po Dreyfusově aféře, vrcholila v Rakousku kariéra antisemitského politika a starosty Vídně Karla Luegera, který také myšlenkově inspiroval Adolfa Hitlera. Antisemitismus pak narůstal v Německu, ale již za tzv. Rakouské republiky

(dlouho před Anšlusem a ustaveím nacismu), jak o tom svědčí slova historika Erica Voegelina, který se později s Rakouskem rozešel nadobro.

Max Weber – Wissenschaft als Beruf, str. 530 (česky: Max Weber – Metodologie, sociologie a politika, str. 136):

Das akademische Leben ist also ein wilder Hazard. Wenn junge Gelehrte um Rat fragen kommen wegen Habilitation, so ist die Verantwortung des Zuredens fast nicht zu tragen. Ist er ein Jude, so sagt man ihm natürlich: lasciate ogni speranza. Aber auch jeden anderen muß man auf das Gewissen fragen: Glauben Sie, daß Sie es aushalten, daß Jahr um Jahr Mittelmäßigkeit nach Mittelmäßigkeit über Sie hinaussteigt, ohne innerlich zu verbittern und zu verderben?

Eric Voegelin – Vzpomínky na život a filosofii, str. 18:

Další potíží byla skutečnost, že po založení republiky se stal na Vídeňské univerzitě nepřehlédnutelným činitelem antisemitismus. Když jsem přišel na univerzitu jako student, mnozí z řádných profesorů byli Židé, což odráželo liberální přístup v dobách císařství. Ale po roce 1918 a po vzniku republiky už nebyli žádní Židé řádnými profesory jmenováni, takže mladí lidé židovského původu neměli žádnou šanci dostat se nad úroveň soukromých docentů. Toto omezení částečně způsobilo, že se skvělí lidé jako Felix Kaufmann a Alfred Schütz museli věnovat podnikání. Schütz byl bankéřem, jak už jsem se zmínil, a Felix Kaufman byl ředitelem Anglo-perské ropné společnosti. S nástupem Hitlera byli ze svých pozic vyhozeni a přinuceni uprchnout. V důsledku toho byli mnozí z těchto mladých lidí do podnikání doslova vrženi. Přátelství formovaná v těchto letech však vydržela. Členové Geistkreisu byli sice fyzicky rozděleni, ale jejich osobní vztahy se nezměnily.